

Kristovo oproštenje na križu kao paradigma kršćanskoga opaštanja

---

Baban, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/um:nbn:hr:202:277906>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI – BOGOSLOVNI FAKULTET
DIPLOMSKI TEOLOŠKO – KATEHETSKI STUDIJ

ANA-MARIJA BABAN

KRISTOVO OPROŠTENJE NA KRIŽU
KAO PARADIGMA KRŠĆANSKOG OPRAŠTANJA

DIPLOMSKI RAD
iz temeljnog bogoslovlja
kod doc. dr. sc. Edvarda Punde

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. FENOMEN OPRAŠTANJA	4
1.1. Kompleksna stvarnost opraštanja	4
1.2. Grijeh kao objekt praštanja	8
2. OPRAŠTANJE KAO PROCES	10
2.1. Tri temeljna smisla opraštanja.....	10
2.2. Odnos između počinitelja i žrtve	12
2.3. Oprost kao nutarnje oslobođenje žrtve	13
3. KRISTOVO OPROŠTENJE NA KRIŽU	16
3.1. Okolnosti kalvarijskog događaja.....	16
3.1.1. Optužba.....	16
3.1.2. Poruga.....	18
3.2. Razbojnici kao primjeri mogućeg ophođenja s vlastitom krivnjom	20
3.2.1. Gestas – fenomen nepriznavanja vlastite krivnje.....	20
3.2.2. Dizma – priznanje vlastite krivnje kao put prema oslobođenju	21
3.3. Kristovo oproštenje na križu	24
3.3.1. “Oče, oposti im, ne znaju što čine” (Lk 23, 34)	24
3.3.2. “Danas ćeš biti sa mnom u raju” (Lk 23, 43)	27
ZAKLJUČAK.....	30
LITERATURA	32

UVOD

Oproštenje je “tako božansko, a ipak tako ljudsko.”¹ Božji je dar ljudima, a opet čovjekov dar samome sebi i drugome. Kada je riječ o oproštenju, nezaobilazno je spomenuti molitvu Gospodnju – Očenaš. To je molitva koja je “puna je dubine i sadržaja, i sadrži svu kršćansku teologiju.”² U njoj molimo: *I otpusti nam duge naše kako i mi otpuštamo dužnicima svojim.* Isus je svoje učenike naučio molitvu Očenaš, a upravo se u njoj spominje oprost, iz toga vidimo koliku važnost oprost ima u kršćanstvu. Oprost je poziv na koji Bog poziva čovjeka. Tema je i mnogih tekstova u Svetom pismu. Stoga će diplomski rad imati biblijsku pozadinu.

Diplomski rad je podijeljen u tri poglavlja. Budući da je oprštanje kompleksan fenomen i radi toga što postoje razne i učestale zablude o naravi oprštanja, u prvom poglavlju ćemo pokazati koja su to kriva shvaćanja oprštanja, kako bi pokazali što oproštenje je. Uz oproštenje se usko veže i grijeh, koji je vrlo važan kao objekt oprštenja. Vratiti ćemo se na prve stranice Svetog pisma kako bi definirali čin i stanje grijeha.

Oprštanje nije događaj koji se dogodi u trenutku dok trpimo određenu nepravdu ili zlo. Oprštanje je proces. Osim tog vida oprosa, važno je naglasiti i promatranje oprosta pod vidom slobodnog dara, ali dara kojim žrtva prvenstveno daruje sebe kako bi se dogodilo unutarnje oslobođenje u njoj samoj.

U trećem poglavlju pokazati ćemo poruge koje Krista okružuju i koje mu dolaze sa svih strana; odozdo, odozgo i sa strane, a prije toga ćemo odgovoriti na pitanje zašto je Isus uopće bio osuđen na smrt. Premda su ga osudili na smrt na križu, Isus moli Oca da im oprosti jer oni ne znaju što čine. Jedino ga jedan od razbojnika prepoznaje kao Mesiju, premda isprva ni on nije vjerovao u Isusovo mesijanstvo, a u radu ćemo pokazati kako se događa to prepoznavanje. Konačno, osvrnut ćemo se na Kristovo oproštenje koje se dogodilo na križu, tumačeći dvije Kristove rečenice: “Danas ćeš biti sa mnom u raju” (Lk 23,43) i “Oče, oprosti im, ne znaju što čine.” (Lk 23, 34).

---

¹ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svijetla točka, Zagreb, 2018., str. 37.

² Marijan Vugdelija, Očenaš – molitva Gospodnja, u: *Služba Božja, liturgijsko-pastoralna revija*, 44 (2004.), 3, str. 6.

1. FENOMEN OPRAŠTANJA

Budući da je u ovom poglavlju riječ o fenomenu opraštanja kao takvom, bit će govora o različitim krivim shvaćanjima ili zabludama o opraštanju. Različita su kriva shvaćanja i zablude o ovoj temi, pa ćemo upravo radi toga vidjeti koja su to kriva shvaćanja, ali vidjet ćemo što zapravo oproštenje je. Primjerice, mnogi su vjernici “[s]uočeni s obvezom opraštanja koja dolazi izvana i istodobno s nemogućnošću oproštenja zbog podnesenoga zla i otvorenih rana iznutra, vjernici ne samo da ne opaštaju nego se nađu opterećeni i dodatnom poteškoćom, nametnutim osjećajem da nisu dobri vjernici i da su zakazali neispunjjenjem ključnoga zahtjeva vjere.”³ Zbog toga ćemo pokazati tu kompleksnu stvarnost opaštanja, kako bi uistinu uvidjeli što je to opaštanje, jer kada se dogodi, oproštenje je oslobađajuće za čovjeka.

1.1. Kompleksna stvarnost opaštanja

“Oproštenje se gotovo automatski veže uz kršćanstvo i nedvojbeno je da spada u njegovo središte.”⁴ Kako spada u središte kršćanstva, potrebno je ukazati na neke zablude o naravi opaštanja.⁵ Zato prije nego što definiramo oprost, reći ćemo što oprost nije.

Često se oprost i oproštenje povezuje sa zaboravom i zaboravljanjem nanesene štete i povrede, a upravo je sjećanje preduvjet oprosta. Sjećanje na povredu može doprinijeti mudrosti, a ne dodatnoj patnji. Stoga možemo reći da oprost nije zaborav te da je za oprost potrebno pamćenje i sjećanje kao preduvjeti oprosta.⁶ “Zaboravljanje zlodjela je nova povreda žrtve. Ono je neka vrsta obešćivanja onih koji su trpjeli posljedice

---

³ Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1204.

⁴ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 20.

⁵ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 24.

⁶ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svjetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

zločina.”⁷ Često se govori kako je potrebno da se uvreda zaboravi, da se ne vraćamo na uvrede i da se nastavi živjeti kao da se ništa nije dogodilo. Zaborav bi priječio oprost jer se više ne bi znalo što se ima oprostiti. “Oprašta se ono što se ne može zaboraviti, jer zaboravljeni ne traži ni oprost ni kaznu.”⁸ Oproštenje ne bi bilo moguće bez pamćenja i jasnog znanja o uvredi koja je nanesena.⁹ Dakle, pamćenje je preduvjet da se ostvari oproštenje, ali i opraštanje doprinosi pamćenju. Na način da: “[o]praštanje pomaže pamćenju da ozdravi. S njime sjećanje na uvodu gubi svoju žestinu. Zato se izlijеčeno pamćenje oslobođa i može se ispuniti nečim drugim, ne više deprimirajućom maštom na uvedu.”¹⁰

Oprost nije nijekanje povrede. To je potiskivanje, gdje osoba stvara vlastiti oklom i misli da ju trebaju zadesiti puno gore stvari da ju se obori. Oprost je proces, nije samo čin volje, ono uključuje i srce i um, nije dovoljno samo izgovoriti riječi (koje često imaju prizvuk magičnog).¹¹ Često imaju prizvuk magičnoga upravo jer se djeca tako odgajaju. Opraštanje je uglavnom u djetinjstvu bilo svedeno na čin volje, a iluzija o oproštenju je davala osjećaj svemoćnosti nad našim emocijama. Kad čovjek odraste osjeća se kriv i razočaran što više ne može biti potreban samo taj čin volje da bi se oprostilo. Kod opraštanja treba biti uključen i um i sud i vjera itd. U evangelju po Luki se nalaze rečenice koje djeluju kao imperativi o praštanju i tim rečenicama se ostavlja dojam kao da se opraštanje samo čin čovjekove volje. Primjerice: “*Praštajte i oprostit će vam se.*” (Lk 6,37c). Analiza tih tekstova pokazuje kako nije riječ o obvezi i zapovijedi, već je riječ o pastoralnim poticajima čovjeku da oprosti. Riječ je o određenoj vrsti motivacije žrtve da ju dovede do želje i stava za oprostom.¹² Dakle, oproštenje nije zapovijed niti obveza i ne

---

⁷ Okrugli stol *Oprost i pomirenje – utopija ili izazov?* ur.: Bože Vuleta i Vice J. Batarelo, Hrvatski Caritas; Split: Franjevački institut za kulturu mira, Zagreb-Split, 2001., str. 23.

⁸ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 8

⁹ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 25.

¹⁰ Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 25.

¹¹ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svjetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

¹² Usp. Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evangelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 189.-190.

mora se dogoditi automatski, a time “nije ništa manje ukoliko se ne događa automatski. Naprotiv. Vrijeme koje je potrebno da sazrije oproštenje pokazuje koliko je nutarnje snage i strpljivosti potrebno da bi se oduprlo zlu i dopustilo da raste dobro.”¹³

Opraštanje je slobodno i samo kao takvo može postojati. Često se obvezuje ljudi da slobodno oprštaju. Kršćani često pogrešno tumače riječi iz molitve Oče naš i smatraju da je nužno oprostiti kako bi i sami mogli dobiti oproštenje. Božje praštanje nije uvjetovano ljudskim praštanjima.¹⁴

Više nego zapovijed, oproštenje je čin slobodne volje i srca. Više nego moralna obaveza, ono je dar. S njime se ne treba vratiti stanje prije povrede, kao da se ništa nije dogodilo.¹⁵ Ako bi oproštenje shvatili samo kao moralnu obvezu, kršćani, ukoliko ne bi mogli oprostiti, bi bili opterećeni doživljenim zlom i krivnjom jer ne ispunjavaju svoju kršćansku dužnost da oproste. Oprost se ne daje nekome jer je obveza ili radi toga što se on mora formalno ispuniti.¹⁶ “Oproštenje je reakcija na zlo, a ne izvorno djelovanje. Drugim riječima, budući da je oprost jedan od mogućih odgovora na zlo, on će uvijek u sebi zrcaliti svu zamršenost i tajnovitost strukture zla, ali će istovremeno pokazivati svu svoju oslobađajuću snagu dobrote koja prerasta zlo.”¹⁷

Često se oproštenje poistovjećuje s pomirenjem, kao da je oproštenje uspostavljanje istih odnosa prije pretrpljenog zla. Oproštenje se može dogoditi bez da se dogodi pomirenje. Možemo primjerice oprostiti umrloj ili odsutnoj osobi, ali nije moguće da se dogodi i pomirenje. Dakle, kada se da oproštenje, nije nužno da se ima odnos kao prije s počiniteljem zla. Često se događa da ljudi sebe uvjeravaju da se ništa nije dogodilo i upadaju u začarani krug laži.¹⁸ Kao primjer da oproštenje ne mora nužno uključiti i pomirenje pokazuje Kristov primjer na križu gdje mučitelj za kojega se traži oproštenje

¹³ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vučeta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 8.

¹⁴ Usp. Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 29.-30.

¹⁵ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svjetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

¹⁶ Usp. Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vučeta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 1.-2.

¹⁷ Isto, str. 2.

¹⁸ Usp. Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 31.

od Oca ne prestaje nanositi zlo. Kada bi se u ovom slučaju svrha oprštanja gledala pod učinkom pomirenja, onda bi ovdje bila riječ o neuspješnom primjeru oproštenja. Stoga, nije nužno da ako se dogodi oproštenje da se dogodi i pomirenje.¹⁹

Oprštanje nije jednostran čin, uvijek je čin usmjeren na drugoga, odnosi se i na počinitelja, ali i na onoga tko trpi. Počinitelj i osoba koja trpi se oslobađaju. Velika je razlika između volje da se nekome oprosti i mogućnosti da se nekome oprosti. Nekada nije dovoljna samo volja da se oprosti, voljom se otvaramo praštanju, i to je početak, oprost je proces koji traje. Dolazi iz dubine čovjeka, on iscijeljuje i oslobađa.²⁰ Postoje mnoge situacije u kojima ljudi imaju volju za oproštenjem, ali ne mogu oprostiti. To je još jedna potvrda da oproštenje obuhvaća volju, ali nije samo ona potrebna da bi se ono uistinu i dogodilo.²¹

Oprštanje ne traži da se odrekнемo svojih prava. Tu se ulazi u odnos pravednosti i oprštanja. Oprštajući nekome, ne znači da se odričemo pravednosti koju zaslužujemo. Ako oprštanje ne suzbija nepravdu, ne znači da je to znak snage, nego lažne snage i slabosti. Često to može ohrabriti počintelja.²² Oprštanje nije slabost, nije pasivnost, već je snaga čovjekova duha. Nerijetko ljudi vjeruju kako se nepravda može ispraviti samo kada je počinitelj prisiljen nadoknaditi štetu za počinjeno zlo. Žrtva može ponuditi oprost nakon što počinitelj odsluži kaznu, a događa se i to da počinitelji koji traže oprost već budu osuđeni za zločine.²³

Oprštanje ne znači da drugoga moramo opravdati i lišiti ga svake moralne odgovornosti. Često se čuju izrazi poput onoga da se opršta nekome, da ta osoba nije kriva za učinjeno, a to ponekad može biti lažno opravdanje jer je žrtvi lakše podnijeti da je počinitelj manje odgovoran, nego da zna da je nanesena nepravda učinjena u potpunom

---

¹⁹ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 201.-202.

²⁰ Usp. Domagoj Volarević, Oprostiti bližnjemu, u: *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 4 (2003.), 1, str. 46.-47.

²¹ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek oprštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 147.

²² Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 31.-32.

²³ Usp. Desmond Tutu Mpho Tutu, *Knjiga oprštanja; četverostruki put iscijeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017., str. 43.-44.

znanju i slobodi. Drugo, ovakvi izrazi mogu omalovažiti počinitelja, jer to mogu shvatiti kao da nisu inteligentni da učine takvo što. Time dolazimo to toga da opraštanje također nije dokazivanje moralne nadmoćnosti. Žrtva se ponekad želi zaštititi od stida, prikazati sebe u lažnome svijetlu, da bi se drugi čudili. Pravo opraštanje je ponizno i ne želi vladati nad drugom osobom, ono je čin unutarnje snage. Opraštanje nije ni prebacivanje odgovornosti na Boga, kao što se često misli. Bog nam je dao slobodu i ne čini nešto umjesto nas.²⁴

1.2. Grijeh kao objekt praštanja

Kod Luke je pojam grijeh uvijek povezan s oproštenjem. To vrijedi primjerice za obećanje oproštenja (Lk 5,20-24; 7,47-49), ali i za Ivanovo krštenje (Lk 1,17;3,3).²⁵ “Oproštenje se događa kroz obraćenje, vjeru i krštenje (Dj 2,38; 3,19; 5,31; 10,43; 13,38; 22,16; 26,18).”²⁶ Najredovitiji objekt oproštenja kod Luke i u Djelima apostolskim je grijeh. Kod Luke se uvijek povezuje i isključivo govori o grijehu u kontekstu oproštenja²⁷

Biblija grijeh gleda kroz prizmu prekinutog odnosa između Boga i ljudskih bića, to je stanje razdvojenog odnosa Boga i čovjeka. Ako se vratimo na prve stranice Biblije, to nam pokazuje izvještaj o stvaranju, gdje su Adam i Eva pali u grijeh, ali i definicija da je grijeh “kršenje zakona” Božjeg (1 Iv 3,4). Biblijski tekstovi prikazuju prikazuju grijeh kao posebno ljudsko stanje i čin protivljenja Bogu²⁸ “Vezano uz narav i bit grijeha, u Bibliji prevladava gledište da je grijeh osobno otuđenje od Boga. Zbog toga je u svojoj srži vezan uz odnos, a izražava se kao pobuna. Grijeh je zlo, ali posebne vrste. To je čin, ali i stanje. To je sebičnost koja se u oholosti diže protiv Stvoritelja”²⁹

---

²⁴ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 33.-36.

²⁵ Usp. Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 175.

²⁶ Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 175.

²⁷ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 60.

²⁸ Usp. John M. Fowler, Grijeh, u: *Biblijski pogledi*, 9 (2001.), 1-2, str. 58.-59.

²⁹ John M. Fowler, Grijeh, u: *Biblijski pogledi*, 9 (2001.), 1-2, str. 51.

Gовор о опрошту је аутоматски везан уз одређени однос. Увјек се оправља некоме или се траји опрост од некога, био то Бог, неко други или ми сами у случају да желимо оправити сами себи за одређени чин. Можемо оправити сами себе ради нечега што smo учинили, изговорили, sagrijesili i slično. Тако се говор о опроштењу уско везе уз говор о гrijehu i grješniku. Zbog тога што се тема о гrijehu и тема о опроштењу везу, потребно је barem ukratko definirati grijeh i reći нешто о njemu.

Grijeh као гrijeh очituje се тамо где се отбацује Isusova понуда спасења. Прихватити понуду милости, значи признати се grješnikom. Oni који су словили као grješnici, oslobođaju се гrijeha, а који су smatrali да им обраћење не треба, откривају свој grijeh.³⁰ Управо то се додило десном и левом разбојнику, што ћемо показати касније. “У криžу и у скрснућу догађа се суд Božji, који је предутио конаčни суд. То је milosrdan суд, jer он жељи ljude spasiti a ne казнити. Под тим видом *pravednost Božja* како је близу njegovu milosrđu. Jer рiječ је о grješniku, bezbožнику, којега он opravdava (Rim 4,5).³¹

“Grijeh svijeta који носи Isus Krist може се razumjeti jedino s gledišta Staroga zavjeta. Како smo показали, у Starome zavjetu јасно се назначеје да се цijela povijest čovječanstva, sva grjeшност čovječanstva odlučuje управо по izraelskom narodu. Izraelski narod, односно одређени pojedinac у izraelskom narodu – Sluga Jahvin, Mesija – јест онaj на којему ће се скupiti сvi grijesi svijeta те на којему ће се управо на тај начин сломити ti isti grijesi te započeti vrijeme milosrđa i spасења. Ako se ispusti из vida та starozavjetna pozadina Kristove osobe, tada се uopće не може uvidjeti на који је начин Isus Krist predstavnik cijelog čovječanstva, зашто се у njegovoј patnji i smrti skuplja sav grijeh svijeta te зашто се догађа Božje spасење, опрост и milosrđe.”³²

³⁰ Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 135.

³¹ “Postati pravednost Božja u njemu, onda отприлике значи: бити оправдан zajedniштвом у Kristu, које се постиже krštenjem. Ipak ostaje upadljivo да се не kaže jednostavno: да mi postajemo pravednicima u njemu. Moguće je да се imenica *pravednost* nametnula као корелативан појам у односу на grijeh. За pravednost Božju може се prepostaviti да је то bio ustaljen kršćanski појам. On ističе да је Krist od Boga пружена milosna pravednost.” Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 63.-65.

³² Ivica Raguž, Reknemo ли да nismo zgrijesili, правимо га lašcem i riječi njegove nema u nama (1 Iv 1,10). O dostoјanstvu čovjeka grješnika, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 24 (2016.), 4, str. 547.

2. OPRAŠTANJE KAO PROCES

U ovom poglavlju pokazat ćemo koji je smisao oprاشтавања, а будући да se често то може zloubotrijebiti u kontekstu odnosa žrtve i počinitelja, vidjet ćemo koje su temeljne oznake u procesu oprаштавања. Žrtva ima slobodnu odluku birati hoće li krenuti na put oprаштавања, koji će je u konačnici dovesti do nutarnjeg oslobođenja.

2.1. *Tri temeljna smisla oprаштавања*

Kada se govori o oprаштавању, onda se razlikuju tri njegova temeljna smisla. Prvi i najrašireniji smisao oprаштавања je uspostava ponovnog odnosa među ljudima gdje žrtva opršta učinjeno zlo nekoj osobi. Žrtva je ona koja opršta i nitko drugi umjesto nje to ne može učiniti, a žrtva ima pravo i slobodu oprostiti ili ne. Isto tako, opršta se samo i isključivo počinitelju, a ne nekom drugom. Ovakvo oprаштавање ima granice iz razloga što postoji mogućnost da počinitelj uopće ne traži oproštenje, a žrtva ne može oprostiti. Idealno oproštenje bi bio proces u kojem počinitelj shvaća koje je zlo napravio, kaje se za njega, spremam je učiniti sve kako bi nadoknadio učinjeno zlo. Od žrve traži oproštenje, ali joj daje slobodu da odluči hoće li oprostiti. Drugi smisao oprosta vezan je isključivo uz žrtvu i njezin odnos prema zlu, patnji i počinitelju. U ovom slučaju oprost služi žrtvi napravi odmak od zla koje joj je učinjeno. Ovaj smisao oprosta veže se uz Isusovu molitvu na križu: “*Oče, oposti im, ne znaju što čine*” (Lk 23, 34). Isus prije smrti nije rekao: Oprštam vam! On nije podijelio oprost mučiteljima, nego je molio Oca oprost za one koji ga ubijaju. Smisao oprosta je uspostava odnosa žrtve s Bogom i sa samom sobom, dok su počinitelji bili uključeni u Isusovu molitvu.³³

Da bi iskazao milosrđe čovjeku koji je pod grijehom, Bog najprije opršta. Oproštenje koje je Bog objavio u Kristu daje nama mogućnost za međusobno ljudsko

---

³³ Usp. Ante Vučković, Oprаштавање u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1, str. 17.-18.

opraštanje.³⁴ Oprost nije samo preduvjet za mogućnost Božjeg milosrđa prema nama, već je potreban kao uvjet za novi život, ono je i jedan bitan čimbenik novoga života.³⁵

Treći smisao opraštanja vezan je uz počinitelja zla i uz traženje oproštenja. Može se tražiti oproštenje od žrtve i od Boga.³⁶ U središte kršćanskog poimanja oproštenja spada i oproštenje kao obnova odnosa s Bogom. Obraćenje i priznavanje grijeha su dio novog stvaranja, života koje se događa po oproštenju, a Krist je navještaj i oproštenje grijeha povjerio Crkvi.³⁷ Crkva uz pomoć Duha Svetoga tako i čini. "Mjesto opraštanja je zajednica i odnos s Bogom. Zajednica gdje se živi Kristovo učenje dobrote i ljubavi."³⁸ Upravo zato što se oproštene doživljava kao "posebnost kršćanstva u odnosu na druge vjere i religije, te se onda kršćane i prosuđuje kroz prizmu zapovijedi ili obvezu opraštanja."³⁹ Oprost nije naredba i obveza, evanđeoski govor o oproštenju je slobodna odluka, poziv i ponuda.⁴⁰

"Čin opraštanja traži dakle niz posve jednakih važnih uvjeta: vrijeme, strpljivost sa samim sobom, sposobnost održavanja želje za uspjehom, ustrajnost u odluci da se ide do kraja."⁴¹ Dakle, nije samo volja potrebna, ono je više od same volje. Isto tako, rekli smo da je opraštanje proces, da nije trenutačan čin, nego obuhvaća vrijeme prije, vrijeme za i poslije.⁴²

---

³⁴ Usp. Dario Tokić, Božje opraštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3, str. 731.-732.

³⁵ Usp. Karl Rahner, Herbert Vorgrimler, *Teološki riječnik*, Forum bogoslova Đakovo, Đakovo, 1992., str. 786.

³⁶ Usp. Ante Vučković, Oprštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1, str. 18.

³⁷ Usp. Dario Tokić, *Govor o opaštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 29.

³⁸ Ante Vučković, Oprštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1, str. 28.-29

³⁹ Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opaštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 127.

⁴⁰ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek opaštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 128.

⁴¹ Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 39.

⁴² Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str.

2.2. Odnos između počinitelja i žrtve

Prva i temeljna oznaka na putu oprštanja jest odluka da se nećemo osvetiti počinitelju zla. Takva odluka treba biti donesena u volji i želji da se ozdravi i osloboди, a ne u trenutku zanesenosti koji je nepromišljen i djetinji. Ta odluka o ne osvećivanju je temelj svakog istinskog oprštanja.

Druga važna oznaka je nužnost da se osoba vrati sebi i prođe kroz oprštanje sebi.⁴³ Kada smo izabrali oprštanje umjesto osvete, potrebno je prihvati vlastitu bol i tugu. Ciklus oprštanja može biti kratak, može biti dug, ovisi o dubini rane koju nosimo. Ako se prihvati vlastita ranjivost, prihvata se i ljudska strana počinitelja.⁴⁴ Žrtva treba vjerovati u dostojanstvo počinitelja zla. To je težak put jer je često počinitelj u očima žrtve zlo biće koje se osuđuje. Na putu oproštenja, potrebno je drugoga oslobođiti od zlog suda koji mu je donesen. Oprštanje je čin ljubavi prema drugomu, ono je oslobođenje i olakšanje.⁴⁵

Oprštanje se ne bi trebalo promatrati kao isključivo ljudski ili isključivo božanski čin, jer ono pripada i ljudskom i božanskom svijetu. Često se tvrdi da samo Bog može oprostiti, a to dovodi do manjka ljudske odgovornosti. Bog je posljednji izvor istinskog oprštanja, ali se ono ne ostvaruje bez čovjekove suradnje.⁴⁶

Već smo rekli kako oprost nije naredba i obveza, već je evanđeoski govor o oproštenju je slobodna odluka, poziv i ponuda.⁴⁷ Govor o oproštenju je više značan i vrlo je teško izričito reći što je isključivo oprost, a osim toga pojavljuju se i neke zlorabe oprosta: počinitelju može poslužiti kao brisanje odgovornosti ili zaborav dok se za žrtvu nekada iza oproštenja može skriti pravo da se suzbije zlo i da se kazni počinitelja.⁴⁸ Iz

---

⁴³ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 39.-41.

⁴⁴ Usp. Desmond Tutu Mpho Tutu, *Knjiga oprštanja; četverostruki put iscjeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017., str. 59.-61.

⁴⁵ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 42.-43.

⁴⁶ Usp. Jean Monbourquette, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018., str. 44.-45.

⁴⁷ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek oprštati?, u: *Bogoslovска smotra*, 78 (2008.), 1, str. 128.

⁴⁸ Usp. Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1203.-1204.

različitih perspektiva, oprost se različito tumači, iz perspektive počinitelja se može protumačiti kao dobitak, a nakon toga može ga se smatrati jačom stranom. Iz perspektive žrtve, oprost se tumači kao dobitak ili gubitak, a češće ga se shvaća kao gubitak u smislu da žrtva trpi nepravdu jer ga oslobađa odgovornosti.⁴⁹

Samo onaj koji je povrijeđen ima i bira put osvete ili oprštanja, jer se tiče njega osobno. U starini su kazne bile u obliku naklade iznosa koji je počinitelj morao dati povrijeđenome. Već se od starih vremena koristio i u religioznom smislu jer su postojale naknade koje su se ticale počinitelja i božanstva.⁵⁰ Čitajući Novi zavjet, svjedoci smo oprosta kao dara koji nam je Isus darovao na križu po svojoj muci i smrti snagom Duha Svetoga. Isus opršta i time se ne poistovjećuje sa počiniteljima, niti upada u zamku osvete.

2.3. *Oprost kao nutarnje oslobođenje žrtve*

Oprost je dar što ga žrtva daje počinitelju zla koji ima dug u odnosu na žrtvu. Žrtva bi se time odrekla isplate duga u odnosu na počinitelja zla. To bi bio dar žrtve počinitelju zla. Ono što je zanimljivo, jest to da oproštenje ima prizvuk dara u etimologiji romanskih i germanskih jezika. Kada žrtva daruje počinitelja, ona se time odvaja od navezanosti na zlo i osvetu. Ne samo što time žrtva pomaže počinitelju, nego pomaže i sama sebi da se oslobodi i iscijeli. To je preduvjet iscijeljenja. Ako se žrtva odluči na osvetu, ona postaje počinitelj. Oproštenje je sobodan čin koji žrtva daje počinitelju, ali time ona ne negira ono što je on učinio. Prije davanja oprosta potrebno je da počinitelj prizna krivnju, pokaje se i traži oproštenje.⁵¹ Tu je riječ o oprostu kao daru počinitelju, ali, što je sa žrtvom koja je podnijela zlo?

---

⁴⁹ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 187.

⁵⁰ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str 61.

⁵¹ Usp. Ante Vučković, Gordan Črpić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1204.-1206.

Opraštanje prvenstveno treba biti dar koji žrtva daruje samoj sebi, pa tek onda dar kojim ona daruje počinitelja⁵² Prva i temeljna svrha je ozdravljenje žrtve, zacijeljenje njenih rana i izlazak iz patnje. Ono što žrtva treba napraviti na putu opraštanja je odmak od zla, osvete i mržnje. Oprost se događa u duši čovjeka koji traži ozdravljenje, to je puni smisao oprosta.⁵³ Rekli smo da opraštanje spada u središte kršćanstva. Osim ozdravljenja žrtve i njezinih rana, opraštanje je vezano uz spasenje. Ako se na ispravan način shvati oprost i opraštanje, kršćanin neće opraštati zato što mora, jer ono nije moralna obveza, nego zato što vjeruje da se po spasenju anticipira spasenje, u vlastitom životu, ali i u međusobnim ljudskim odnosima.⁵⁴

“Hrvatski jezik riječ *oprost* izvodi iz praslavenske riječi *prost* što znači slobodan, oslobođen. Naoko bi se moglo činiti kako i hrvatska riječ oprost znači oslobođanje počinitelja, ali imajući u vidu da zlo žrtvu prikiva uz dogođeno zlo, oprost se u prvom redu odnosi na samu žrtvu i znači oslobođanje žrtve od prikovanosti na prošlost.”⁵⁵ Ovdje se radi o usmjeravanju oproštenja na žrtvu i njezine (ne)navezanosti na zlo koje je pretrpjela. Oprost kao oslobođenje se, dakle, odnosi na nutarnji zahtjev koji se javlja u žrtvi. U principu je prvotna reakcija žrve na zlo negativna, u smislu da odbija oprostiti počinitelju. Ova negativna reakcija je dokaz da se već javio nutarnji zahtjev koji apelira žrtvi da se odvoji od podnesenog zla. Svrha nutarnjeg zahtjeva je izlaz iz patnje, želi postići to da se žrtva ne poistovjeti s patnjom. Kao što smo već spomenuli, zahtjev za oproštenjem dolazi iznutra i prvotno je usmjeren na žrtvu. Kada je žrtva slobodna od osvete i mržnje, učinjen je prvi korak u cijelom procesu praštanja. Važno je da žrtva ne poistovjećuje počinitelja i zao čin koji je počinitelj napravio.⁵⁶

---

⁵² Usp. Isto, str. 1206.

⁵³ Usp. Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 9.-12.

⁵⁴ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 201.

⁵⁵ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 9.

⁵⁶ Usp. Ante Vučković, Gordan Čripić, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92), str. 1205.-1206.

Dakle, žrtva se oslobađa potrebe da se počinitelju osveti i nanese patnja koju je žrtva sama podnijela. Oprost je i oslobođanje od samosažaljavanja koje u mnogim situacijama postaje izgovor kojim ne donosimo dobro ni sebi ni drugima.⁵⁷

U religioznom kontekstu, smisao opraštanja je uspostaviti odnos s Bogom, a oproštenje je shvaćeno i tumačeno kao Božja milost. Vjernici se okreću molitvi i Svetom pismu, kao izvoru iz kojega uče što je oprost i uspostavljuju odnos s Bogom.⁵⁸

---

⁵⁷ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 12.

⁵⁸ Usp. Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 12.-13.

3. KRISTOVO OPROŠTENJE NA KRIŽU

Kristovo oproštenje na križu nije bio izoliran događaj, nego je smješten unutar šireg konteksta. Zbog toga smo uključili okolnosti kao što su razlozi osude Isusa na smrt, optužba protiv Isusa i poruga, koje nam pomažu u razumijevanju Kristovog opaštanja. Svi popratni događaji se na prvu ne čine važnima u procesu opaštanja, ali bez njih ne bi razumijeli ni sam proces opaštanja.

3.1. Okolnosti kalvarijskog događaja

Potpuno je jasno da u ovom radu ne možemo produbiti sve aspekte drame koja se dogodila od Getsemanijske noći do Kalvarije. Budući da je tema našeg rada Kristovo opaštanje, ovdje ćemo samo iznijeti neke pojave, makar se na prvi pogled čine usputnima, ali koje itekako mogu pomoći cjelovitom razumijevanju Kristova opaštanja. Tu mislimo na optužbu i porugu koje se iz pozadine nameću kao sastavni dio gotovo svakog procesa opaštanja.

3.1.1. Optužba

Oproštenje Krista raspetoga na križu donosi sablazan, a upravo se tom sablazni donosi oslobođenje u neslobodnom svijetu.⁵⁹ Podno križa na kojem je Isus bio obješen stajao je narod, vojnici i glavari svećenički. Sve tri skupine se Isusu izruguju, a time se ispunjava ono što je navješteno još u Starom zavjetu: “A ja, crv sam, a ne čovjek, ruglo ljudi i naroda prezir. Koji me vode, podruguju se meni, razvlače usne, mašu glavom.” (Ps 22, 7-8). Ovaj Psalam nadilazi pripovijest o muci, a čitava je muka unaprijed napisana i opisana u ovome psalmu. Isus na križu izgovara riječi sa početka ovoga psalma: “Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?” (Ps 22, 2). Oni koji su stajali podno križa, nisu razumjeli Isusov vapaj i smatrali su da on priziva Iliju, a tek je vjernička zajednica shvatila

---

⁵⁹ Usp. Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005., str. 51.

Isusov krik s križa kao mesijanski vapaj. Isus prima na sebe svo čovječanstvo i njegovu muku. Mi smo također molitelji ovoga psalma, ali u zajedništvu s Kristom. Isus trpi zajedno s nama i za nas, ali u ljubavi i u sebi nosi otkupljenje.⁶⁰ Krik s križa nalazimo kod Mateja i Marka, dok Luka ispušta bolni krik sa križa, jer se ne uklapa u njegovu teologiju Isusa kao strpljivog patnika koji je vjernicima uzor i poziv na nasljedovanje.⁶¹

Premda Luka ne donosi taj Isusov krik, sva četiri evanđelja donose nam događaj Isusova raspeća i smrti na križu. Potrebno se vratiti korak naprijed i zapitati se zašto je Isus bio osuđen? Kao jedan od najvažnijih razloga za osudu navodi se činjenica da se Isus pred Velikim vijećem priznao Mesijom, a za velikoga svećenika to je priznanje strašna bogohula, te ga nakon toga židovske vlasti izručuju Pilatu. Međutim, Pilat je oklijevao na optužbu protiv Isusa jer je morao donijeti smrtnu presudu jedino ako je mogao dokazati zločin. S druge strane, nije ga mogao tek tako osloboditi i radi toga koristi pomoć Heroda Antipe i otpremljuje ga k njemu. Herod Antipa je bio Isusov zemaljski poglavac i iz toga razloga ga Pilat šalje k njemu, a u Jeruzalemu je tih dana boravio, vjerojatno radi blagdana Pashe. O ovome događaju pred Herodom izvješće je nas samo Luka.⁶²

Luka nas izvještava kako je to izgledalo: "A stajahu ondje i glavari svećenički i pismoznaci optužujući ga žestoko. Herod ga zajedno sa svojom vojskom prezre i ismija; obuče ga u bijelu haljinu i posla natrag Pilatu." (Lk 23, 10-11) Ovdje Luka upozorava kako su poglavari krivi za Isusovu smrt, ali ne stavlja krivnju na narod. Uz ovo, prema Luki, Isus je već u Lk 18,32 najavio kako će biti izrugan i popljuvan. U ovom događaju pred Herodom, Luka želi pokazati da se Isusa ne može razumjeti ako mu se pristupi kao političkom fenomenu. Za razumijevanje Isusa je potrebna vjera.⁶³

Pilat se sada nalazi sam sa svojom odlukom, ali u to se miješa narod koji više da se Isusa raspne. "Pilat je htio Isusa učiniti sredstvom za postignuće drugih interesa. On je već od samog početka pomiješao sudačku razinu s političkom."⁶⁴ Pilata možemo okarakterizirati kao kukavicu koji se bojao za svoj položaj, jer je mogao biti skinut s njega.

⁶⁰ Usp. Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011., str. 205.-208.

⁶¹ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 336.

⁶² Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 24.-35.

⁶³ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 329.

⁶⁴ Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 38.

Isus je osuđen na smrt, smrt na križu, a time se postiže politički cilj koji je Pilat imao od početka.⁶⁵

3.1.2. Poruga

Optužba se u praksi gotovo nikada ne zadovoljava činjenicama i dokazima. Redovito je prati poruga, a u kalvarijskoj drami taj je fenomen veoma očit.

“Stajao je ondje narod i promatrao. A podrugivali su se i glavari govoreći: Druge je spasio, neka spasi sam sebe ako je on Krist Božji, Izabranik! Izrugivali ga i vojnici, prilazili mu i nudili ga octom govoreći: Ako si ti kralj židovski, spasi sam sebe! A bijaše i natpis ponad njega: Ovo je kralj židovski.” (Lk 23, 35-38). “Luki je vlastito gledanje naroda kao suprotnost ruganju poglavara. To gledanje naroda prije izdahnuća slično je upiranju pogleda u probodenoga nakon izdahnuća prema Iv 19, 37, iako nije upotrijebљen isti grčki glagol. To je gledanje onih koji se osjećaju privučeni od Raspetoga, gledanje spremnih na obraćenje.”⁶⁶ Kod Marka čitamo kako prolaznici govore: “Spasi sam sebe, siđi s križa!” (Mt 15, 30). Ovaj sarkastičan i podrugljiv vapaj naroda da Isus siđe s križa, odaje činjenicu da on ne bi trpio takvu sudbinu da je on Krist.⁶⁷ Slika o očekivanom Mesiji je bila u smislu pobjede, Mesija je shvaćan kao onaj koji uništava svoje neprijatelje i koji je slavan, a ne kao onaj koji trpi i pati koji je na koncu visi na drvu. “Osobe koje pogrđuju Isusa Gospodina na ovaj način izriču svoj prijezir prema nemoćnome, žele da još jednom osjeti svoju nemoć. Istodobno ga žele dovesti u napast kao nekoć đavao.”⁶⁸

Osim naroda, Isusu se rugaju i glavari koji ne razgovaraju s njim direktno, a cilj im je ismijati Isusa pred ostalim promatračima. Govorili su: “Druge je spasio, sebe ne

⁶⁵ Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 53.

“Ustrajnost kojom židovske vlasti žele pošto-poto Isusovu smrt na križu možemo, dakako, razumjeti tek na temelju Pnz 21,22s. Ako je raspeće već za poganskog antiku značilo najsramotniju i najužasniju smrt, onda je za židovsku teologiju upravo na temelju Pnz 21, 22s imalo još negativnije simboličko značenje: *Onaj tko je bio obješen na drvetu križa bio je smatran prokletstvom Božjim i od Boga napuštenim.*”

⁶⁶ Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 338.-339.

⁶⁷ Usp. Benjamin R. Wilson, The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016., str. 436.

⁶⁸ Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011., str. 201.

može spasiti! Krist, kralj Izraelov! Neka sad siđe s križa da vidimo i povjerujemo!” (Mk 15, 31-32). U pozadini ovakvog govora stoji mišljenje kako pravi Mesija ne može trpjeti, a raspeće bi bio dokaz protiv njegova mesijanstva.⁶⁹ U Luke čitamo da su ga glavari izrugivali s riječima: “Druge je spasio, neka spasi sam sebe ako je on Krist Božji, Izabranik!” (Lk 23, 35). Oni iskrivljuju njegove riječi, jer Mesija nije tu da spasi sam sebe, nego narod. Oni ne izgovaraju svoje riječi, nego đavlje riječi koje je đavao govorio kada je kušao Isusa u pustinji. Potrebno se vratiti na početak Lukina evanđelja, gdje đavao Isusu dva puta govorи rečenice koje počinju sa izrazom: “Ako si Sin Božji...” (Lk 4, 3 i Lk 4, 9), što bi značilo da Isusu pristupa sa sumnjom u to da je on Sin Božji.⁷⁰ Uz glavare, vojnici ga isto izgruguju, ali za razliku od glavara, obraćaju se Isusu direktno: “Ako si ti kralj židovski, spasi sam sebe!” (Lk 23, 37), pretvarajući tako religioznu poruku u političku.⁷¹

Iznad Isusa stajao je natpis: “Kralj židovski”, a u njemu je skrivena titula, ali i ironija koja baca mržnju na Isusa. Ne samo da se Herod narugao Isusu, rimski vojnici, nego se i Pilat na taj način ruga Isusu, a to ponižavanje, ruganje, osramoćivanje, samo se nastavlja.⁷² Pilat se ruga iz daljine Isusu i glavarima u isto vrijeme jer se time želi osvetiti glavarima, ali istodobno rugajući se Isusu. Poruga dolazi Isusu sa svih strana, iznad njega je natpis kojim mu se žele izrugati, ispod njega je narod koji se izruguje riječima, u daljinu Pilat koji se na indirektn način izruguje.⁷³ Sa obe strane se nalaze razbojnici, koji se rugaju Isusu o čemu nas također izvještavaju evanđelisti.⁷⁴

Isus je razapet između dvojice razbojnika, jedanog zdesna, a drugoga s lijeva. (usp. Lk 23, 31). “A Isus je govorio: Oče, oprosti im, ne znaju što čine!” (Lk 23, 34). To je prema Luki prva Isusova riječ s križa. Te riječi su sveopća molitva Ocu za oproštenje grijeha, koja se nije izravno ticala razbojnika, ali se jedan od razbojnika prepoznaće u njoj.

⁶⁹ Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 45.

⁷⁰ Usp. Ante Vučković, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak God. 2018./2019., Katolički-bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.

⁷¹ Usp. *Isto*.

⁷² Usp. Gerhard Lohfink, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984., str. 43.-44.

⁷³ Usp. Ante Vučković, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak God. 2018./2019., Katolički-bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.

⁷⁴ Kao što se vidi iz Mt 27,44: “Tako ga vrijeđahu i s njim raspeti razbojnici.”

Matej i Marko također spominju ova dva zločinca kao razbojнике, ali tek u trenutku razapinjanja, a isto tako čini i Ivan. (usp. Mt 27, 38; Mk 15, 27; Iv 19, 18). Za razliku od Mateja, Marka i Ivana, Luka prikazuje dva zločinca koja su s Isusom dovedena na kalvariju.⁷⁵

Osim glavara, naroda i vojnika, Isusu se rugaju i oni koji su bili s njim razapeti. Za tu porugu nalazimo potvrdu u sinoptičkim evanđeljima: "Tako ga vrijeđahu i s njim raspeti razbojnici." (Mt 27, 44), "Vrijeđahu da i oni koji bijahu s njim raspeti." (Mk 15, 32). Jedino se kod Luke ovaj tekst događa u drami, u dijalogu: "Jedan ga je od obješenih zločinaca pogrđivao: Nisi li ti Krist? Spasi sebe i nas! A drugi ovoga prekoravaše: Zar se ne bojiš Boga ni ti, koji si pod istom osudom? Ali mi po pravdi jer primamo što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne učini. Onda reče: Isuse, sjeti me se kada dođeš u kraljevstvo svoje. A on će mu: Zaista ti kažem: danas ćeš biti sa mnom u raju!" (Lk 23, 39-43).

3.2. Razbojnici kao primjeri mogućeg ophođenja s vlastitom krivnjom

Između Isusa se nalaze dva razbojnika, zli razbojnik koji niječe svoju krivnju, ne kaje se niti uviđa svoja zla djela i dobri razbojnik koji priznaje svoju krivnju i time otvara put prema oslobođenju.

3.2.1. Gestas – fenomen nepriznavanja vlastite krivnje

Predaja je lijevome razbojniku dala ime Gestas koji je bio bogohulnik. Njegovo bogohulstvo se očituje u tome da ponavlja riječi koje je već čuo nekoliko puta, a te riječi nisu njegove riječi i tu se očituje otvrđnuće njegova srca. Te riječi ne dolaze iz čista srca i nisu pobožni vapaj. Njegove riječi su sarkazam: "Nisi li ti Krist? Spasi sebe i nas!" (Lk 23,39), a time želi reći da je očito da Isus nije Krist. Riječi koje Gestas izgovara nalazimo malo ranije, a izgovaraju ih glavari svećenički: "Druge je spasio, neka spasi sam sebe ako

---

⁷⁵ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 335.-336.

je on Krist Božji, Izabranik!” (Lk 23, 35) Osim tih riječi, on izgovara i riječi rimskih vojnika: “Ako si ti kralj židovski, spasi sam sebe!” (Lk 23, 37)⁷⁶

Gestasove riječi pogađaju dva grijeha, a to su beznađe i umišljenost. Potrebno je vratiti se na kušnju u pustinji, jer postoji još netko s kime se Gestas usuglašava, a to je đavao. U četvrtom poglavlju Lukina evanđelja, đavao dva puta govori Isusu rečenice koje započinju sa: “Ako si Sin Božji..” (Lk 4,3 i Lk 4, 9) Drugi dio Gestasove rečenice “Spasi sebe i nas” (Lk 23, 39) može zvučati velikodušno, ali tu je riječ, kako izvrsno zaključuje F.Hadjadj, o umišljenosti. Hadadj oву rečenicu karakterizira kao pasivnost, a ne aktivno sudjelovanje u djelu spasenja.⁷⁷

Riječi iz kušnje u pustinji ponavljaju se ispod križa, đavao nije tu prisutan osobno, ali je preko riječi, stoga su riječi njegova prisutnost.⁷⁸ Bog želi da se svi ljudi spase, ali to ne može učiniti ako mi ne želimo i ako odbijamo spasenje. Gestas ne vidi u Isusu dobra djela.

3.2.2. Dizma – priznanje vlastite krivnje kao put prema oslobođenju

Dizma – dobri razbojnik, kojeg neki nazivaju i pokajnički kriminalac, u trenutku nabijanja na križ, ispravlja druge koji sakrastično plaču za Isusom i kori ih. Time potvrđuje ne samo vlastitu krivicu, već i Isusovu nevinost.⁷⁹ On prekorava Gestasa riječima: “Zar se ne bojiš Boga ni ti, koji si pod istom osudom? Ali mi po pravdi jer primamo što smo djelima zaslужili, a on – on ništa opako ne učini. Onda reče: Isuse, sjeti me se kada dođeš u kraljevstvo svoje.” (Lk 23, .40-42)

Predaja je dobrog razbojnika nazvala Dizmom, a njegova dobrota se ponajprije očituje u prijekoru što ga je dao Gestasu. U prvim njegovim riječima on brine za drugog

⁷⁶ Usp. Fabrice Hadadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uz nemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 215.-222.

⁷⁷ Usp. Fabrice Hadadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uz nemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 215.-222.

⁷⁸ Usp. Ante Vučković, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak God. 2018./2019., Katolički-bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.

⁷⁹ Benjamin R. Wilson, The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016., str. 436.

zločinca, a to je vrhunac djelatne ljubavi. Spominjući osudu pod kojom su oni po pravdi, ne izigrava puku žrtvu. Izraz i molba koju upućuje Isusu da ga se sjeti, nije sebičan, jer dolazi nakon prijekora brata. On govori za sebe poslije onoga – mi. On nije podržao brata u njegovom grijehu i umišljenosti, ali ga potiče da uputi svoju molitvu Isusu, jer on to ne može učiniti umjesto njega. Postavlja se pitanje zašto Dizma govori sjeti me se, a ne spasi me. Ovo se tumači kao posljedica skrušenosti. Tu nailazimo na tri razine poniznosti. Prva je razina u tome da se ne osjeća dostojan Kraljevstva, pa zato moli Isusa da ga se sjeti. Druga je u tome što priznaje svoju slabost i ne poziva se ni na kakvu pravdu radi spasenja. Pravda je za njega trpljenje na križu. Zadnja, treća razina poniznosti, sastoji se u tome što ne moli da ga se Isus odmah sjeti, nego kada dođe u Kraljevstvo svoje, za razliku od Gestasa koji želi izravno pridobiti spasenje.⁸⁰

U trećoj razini poniznosti očitovanoj u rečenici da ga se Isus sjeti, neizravno je prisutno obraćenje, a ove riječi ujedno su i implicitna molba za oproštenjem. On preuzima na sebe odgovornost, ne traži da ga Isus osloboди kazne. On je u Kristu nešto prepoznao, a to prepoznavanje nazivamo vjerom.⁸¹

Dizma je do sada bio u grijehu, a grijeh je stanje čovjeka koji je izgubljen i tiče ga se u cijelosti. Izgubljenost čovjeka je u tome što se udaljio od Boga koji je izvor ljubavi, ali udaljio se i od ljudi. Kako bi čovjek postao svjestan takvoga stanja, potrebno se susresti s Bogom, i priznati svoju grešnost.⁸² Upravo to je Dizma učinio. Isprva je on također vrijeđao i izrugivao se Isusu, a to nam svjedoči i evanđelje: "Tako ga vrijeđahu i s njim raspeti razbojnici." (Mt 27, 44). Nakon toga on priznaje svoju grešnost, a bez toga nema odnosa, jer grijeh prijeći taj odnos. Dizma je vjerovao Bogu i priznao se grešnikom, a svoja očekivanja je ostavio po strani. Učinio je sve što je mogao sa svoje strane, a potpuno se pouzdao u Boga i njegovo milosrđe. Bog je onaj koji je savršen dinamizam ljubavi, Bog je ljubav u sebi, zbog toga je potrebno vjerovati njemu, a ne pouzdavati se u vlastite

⁸⁰ Usp. Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 222.-226.

⁸¹ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 159.

⁸² Usp. Joachim Gnilka, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 175.

snage. Čovjek nije napušten, već spašeni, a to je Radosna vijest. Treba to prepoznati i živjeti, jer je to obraćenje koje se dogodilo Dizmi, a koje se nudi svakom čovjeku.

Dizma potvrđuje vlastitu krivnju, a njegovo pitanje: "Zar se ne bojiš Boga ni ti koji si pod istom osudom?" (Lk 23, 40) podrazumijeva da se on boji Boga, a za Luku je to preduvjet za primanje Božjega milosrđa (Usp. Lk 1, 50). On se obraća Isusu izravno i jedini ga oslovljava s "Isuse", za razliku od ostalih, podrugljivih naslova koje je Isus primio. On za razliku od njih vjeruje da je Isus Mesija, a da križ ne poništava status Božjeg izabranika i Isusovo sinovstvo. Njegov zahtjev da ga se sjeti označava vjeru da će Isus ući u Kraljevstvo unatoč sadašnjem trpljenju izrugivanja.⁸³

Važno je uočiti kako je Dizma potpuno svijestan svoje krivice, a to potvrđuje i riječima koje izgovara na križu: "Ali mi po pravdi jer primamo što smo djelima zaslužili, a on – on ništa opako ne učini." (Lk 23, 41) Dizma je priznao svoju krivnju, svoje nedjelo, shvaća da je radi njegova čina narušen međusobni odnos. Uključivanje u odnos moguće je ako se prizna krivnja ili počinjeni zločin. Priznanjem izlazimo iz svoga vlastitog ja, svoga ega, kako bi ponovno našli mjesto kod drugoga, izlazimo iz stanja laži i preuzimamo potpunu odgovornost za počinjeno.⁸⁴

"Priznati znači priznati se krivima i izložiti se pogledu drugoga i, istodobno, njegovu суду. Priznanje je nosilac trženja oproštenja."⁸⁵ Tu prepoznajemo Dizmu, u priznaju, u pogledu prema Isusu, i u spremnosti da trpi posljedice svoga čina. "Tako je u posljednjim trenucima svoga života obraćeni razbojnik vjerom postigao ono što je Isus obećao svojim učenicima: Apostolima, koji su podnijeli iste muke, obećaje udioništvo u svojoj slavi: 'Bit ćete sa mnom u mom kraljevstvu' (22, 29)... Isto postupanje čuva sada za lopova."⁸⁶

---

⁸³ Usp. Benjamin R. Wilson, The Crucifixion Scene as the Climax of Lukian Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016., str. 436.

⁸⁴ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svetjetla točka, Zagreb, 2014., str. 92.

⁸⁵ Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspremont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svetjetla točka, Zagreb, 2014., str. 93.

⁸⁶ Dario Tokić, *Govor o oproštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 160.

Božja inicijativa na križu nije prikazana na aktivan, nego na pasivan način i to kroz Isusovo umiranje. Način na koji je Isus umirao u desnom je razbojniku stvorio vjeru, priznanje Kristove nedužnosti.⁸⁷ Zanimljivo je to da nailazimo na paralelizam između onoga što se dogodilo tijekom preobraženja na Taboru i onoga što se dogodilo tijekom razapinjanja. Na križu je Krist postavljen između dva zločinca, a na Taboru se Krist očituje između Mojsije i Ilike. Na križu govori o Raju, a na Taboru govori o onome što se ima ispuniti u Jeruzalemu, a to je žrtva križa. Govor o slavi i u slavi je govor o križu, a govor na križu je govor o slavi.⁸⁸ Tu uočavamo Božansku logiku, ali i ironiju.

3.3. *Kristovo oproštenje na križu*

Dosada smo vidjeli kakve su izvanredne okolnosti, ponašanje ljudi koji su podnjeli istu kaznu kao i Krist, a sada ćemo, na temelju nekih Kristovih riječi pokušati vidjeti što je doista Kristovo oproštenje, koje su novosti i posebnosti koje Krist donosi oprštajući na križu.

3.3.1. “*Oče, oposti im, ne znaju što čine*” (Lk 23, 34)

Često se ovaj redak tumači isključivo kao Isusovo oproštenje svojim mučiteljima. Zapravo, Isus se izravno obraća svome Ocu, Bogu, a ne svojim mučiteljima. Njegova molitva je upućena Bogu da im oprosti i nije direktna izjava oproštenja.⁸⁹ Isus se moli za razbojnike, za one koji ga ubijaju i za sve svoje protivnike. Dario Tokić tumači kako “Isus dok izgovara svoju molitvu još uvijek nije de facto oprostio svojim mučiteljima! Može se u tom retku iščitati spremnost i želja za oprštanjem.”⁹⁰ Isus je slobodan od osjećaja osvete protiv svojih mučitelja. Isus za njih ima sućuti za njih i razumije ih. Ovom molitvom Isus

⁸⁷ Usp. Dario Tokić, Božje oprštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3, str. 738.

⁸⁸ Usp. Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uzneniruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 214.

⁸⁹ Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek oprštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 131.

⁹⁰ Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek oprštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 131.

povjerava vlastite osjećaje razumijevanja svojih mučitelja. U svemu vidi spasenje koje Otac priprema za čovjeka.⁹¹

Isusova molitva s križa je svjedočanstvo nemoći Isusa da oprosti u trenutku nanošenja povrede Isus je svoju nemoć stavio u molitvu, a odgovornost za oprost daje Bogu Ocu. Isus se našao u podvojenosti, to je situacija u kojoj se nađu mnogi, u toj situaciji želi se oprostiti, i oslobođiti, a događa se nemogućnost da se oprosti. Pogotovo ako je nanošenje povrede i zla još u tijeku, onda je vrijeme za obranu. Isus se nije mogao ni braniti. Kako je u Lukinu evanđelju Isusovo poslanje vezano uz navještaj oprاشtanja, Isus mu želi ostati dosljedan. Isus je pravi Bog, ali i pravi čovjek, a kao takav ima osjećaje i želi ostati vjeran čovještvu, pa zato ne može olako oprostiti mučiteljima koje uopće ne zanima oproštenje i koji nastavljaju i dalje mučiti i vrijeđati Isusa.⁹²

Ova molitva nije post factum, nego dolazi u trenutku nanošenja zla, a vrhunac nanošenja zla ima se postići u Isusovoj smrti. Ovo ne treba promatrati kao žurbu, nego kao duhovnu pripravu da žrtva ne upadne u zamku da se usredotočava samo na podnesenu nepravdu tj. da podneseno zlo ne nadvlada njega. On je slobodan od nanesenog zla i to je svjedočanstvo nove egzistencije koja u drugima potiče divljenje, konkretno u desnom razbojniku. Ovo je sveobuhvatna molitva koja uključuje i Judu, pa glavare i vojnike, Heroda, Pilata i narod, ali se obzirom na kontekst odnosi na rimske vojnike koji su vršili razapinjanje. Crkvena predaja u ovaj krug ljudi ubraja i vjernike, ali i ljude svih vremena, jer Isus umire za sve ljude.⁹³

Isusova molitva na križu za oproštenje nalazi se jedino u Lukinu evanđelju. Poteškoća se nalazi u tome da stari grčki rukopisi ne sadrže ovu Isusovu molitvu (Vatikanski kodeks B iz 4. Stoljeća i Papirus 75 iz 3. stoljeća).⁹⁴ Oni koji smatraju da je ovo autentični tekst, a za to ispuštanje navode neke razloge kao što je uvjerenje da se Isusovo ubojstvo ne može oprostiti, polemični stav prema Židovima u vezi krivnje za smrt

⁹¹ Usp. Mihály Szentmártoni, *Psihologija duhovnog života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2011., str. 37.

⁹² Usp. Dario Tokić, Mora li Kristov učenik baš uvijek oprati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1, str. 131.-132.

⁹³ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprاشtanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 113.-114.

⁹⁴ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 336.

Isusa, a neki su smatrali da je Isusova molitva neučinkovita jer je Jeruzalem kasnije razoren, a oni su to tumačili kao da mu nije bilo oprošteno. Riječ je o autentičnom tekstu, koje izvorno pripada Evanđelju po Luki. Jezik je tipično Lukin. Riječ Oče (Lk 10,21; 11,2; 22,42; 23, 46). Ova molitva i na ovom mjestu dio je Lukine teologije, koji prikazuje Isusa kao onoga koji prakticira ljubav prema neprijateljima.⁹⁵

Isus je prije dijaloga s desnim razbojnikom izrekao molitvu za oproštenje. U ovoj molitvi ispunjava se ono što je naviješteno u Govoru na gori: "Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone." (Mt 5, 44). Isus ne poznaće mržnju i ne priziva osvetu, on moli za svoje neprijatelje jer oni "ne znaju što čine." Ove riječi o neznanju se vraćaju u Djelima apostolskim gdje Petar propovijeda narodu i podsjeća ih na ono što se učinilo Isusu kojega su se odrekli, a narod biva duboko pogođen tim sjećanjem. A Pavao nadodaje: "I sada, braćo, znam da ste ono uradili iz neznanja kao i glavari vaši." (Dj 3, 17). Ovaj pojam – neznanja – javlja se i u biografiji svetoga Pavla koji govori da je prije obraćenja i on bio bogohulnik i nadodaje: "Ali pomilovan sam jer sam to u neznanju učinio, još u nevjeri." (1 Tim 1,13). Njega je neznanje spasilo i sposobilo za obraćenje i oproštenje. Znanje i istina mijenjaju čovjeka, ali ponekad znanje postaje samodostatno i ne dolazi do istinske promjene u čovjeku. Nerijetko se događa da oni koji znaju ostaju slijepi, a razlog je upravo to znanje koje nam ne dopušta da vidimo istinu. Neznanje umanjuje krivnju i otvara nam put za obraćenje, Isusu je tako i neznanje onih koji su ga osudili razlog da prosi od Boga oproštenje i nudi nam obraćenje.⁹⁶ Lijevi razbojnik je video istinu, a istina je sam Krist, ali ga ne prepoznaje kao Krista, kao Mesiju, stoga on ostaje slijep.

"Kako je u Isusu Kristu Božje oprštanje postalo dostupno i preko čovjeka, tako se i Božje oprštanje treba nastaviti dalje u međusobnom ljudskom oprštanju: 'praštajte i oprostite vam se' (6,37), Očenaš (11,4) i uvjetna zapovijed oprštanja (17,3-4). Evanđelistu je očito stalo da njegovi čitatelji najprije povjeruju Bogu da im opršta, pa da bi onda mogli i sami jedni drugima oprštati."⁹⁷ Često se Isusova molitva s križa uzima

⁹⁵ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 111.-112.

⁹⁶ Usp. Joseph Ratzinger/Benedikt XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011., str. 199. -200.

⁹⁷ Dario Tokić, Božje oprštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3, str. 736.

kao dokaz da je Isus onaj koji daje oproštenje, međutim, Isus moli Oca za oproštenje. Otac je subjekt, davatelj oproštenja. Premda se Isus osjećao nemoćnim oprostiti u tom trenutku, ipak moli Oca za svoje mučitelje. Isus na taj način ostaje vjeran svome čovještvu, svojim osjećajima, ali i svom mesijanskom poslanju koje je izvršio do kraja.⁹⁸

Sve Isusove molitve, osim kada preuzima Riječi iz Ps 22 na križu, započinju s "Abba", "Oče." Ovaj naziv za Boga označava i svjedoči o Isusovu najintimnijem i najizvornijem iskustvu s Bogom, a u ovom zazivu je sadržana čitava kristologija; onaj koji Boga tako zove u ljubavi i povjerenju, očituje se nama kao Sin. Ovaj izraz tadašnje židovstvo nije poznavalo. Židovi su čak izbjegavali Boga nazivati i izgovarati ime Jahve, a sada mu se Isus obraća sa Abba. Time se izražava i Isusova podvrgnutost Ocu, priznanje njegova autoriteta, ali i bliskost s njim. Smatralo se da se nitko ne može tako obratiti Bogu, ako nema toliko intiman odnos s Njim.⁹⁹

3.3.2. "*Danas ćeš biti sa mnom u raju*" (Lk 23, 43)

Ova rečenica uzima se kao jedna od poznatijih primjera oprštanja, a zanimljivo je to da se oprštanje u njoj nigdje izravno ne spominje. U širem smislu, inicijativa dolazi od Boga, jer samim pogledom na Isusa rađa se u razbojniku vjera, a u užem smislu, obraćeni razbojnik prvi upućuje molbu Isusu za oprštenjem.¹⁰⁰ Prije svega potrebno je vratiti pogled na sam Isusov križ i na očitovanje Boga u osobi Isusa Krista. Jer: "Bog se objavljuje kao *Bog* samo u svojoj suprotnosti u lištenosti i napuštenosti od Boga. Božanstvo Boga biva objavljeno u paradoksu križa."¹⁰¹

Isus je objavio svoj identitet grešnicima, svima onima koji su odbačeni od društva i svijeta. Bog svoj identitet, samog sebe objavljuje u svojoj suprotnosti, to znači da on

⁹⁸ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 113.

⁹⁹ Usp. Ivan Dugandžić, *Kako su nastala evanđelja? Egzegetsko-teološki uvod i tumačenje izabranih poglavlja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 44.-45.

¹⁰⁰ Usp. Dario Tokić, *Govor o oprštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 158.

¹⁰¹ Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005., str. 39.

napušta svoju bogosličnost kako bi čovjek prepoznao Boga koji se objavljuje na križu. To znači da ga mogu spoznati i oni koji ne vjeruju, oni koji su izgubljeni i bezbožnici, a spoznaja ih može dovesti do komunikacije s Njim. To sve im daje mogućnost da Mu odgovore, da stupe u odnos.¹⁰²

Upravo to se dogodilo razbojniku Dizmi; on je bezbožnik, a Krist se i njemu očitovao, Krist ulazi u odnos, komunikaciju s Njim. Čak ni kršćanski Bog ne ruši zemaljski sud kako bi otvorio vrata vječnom oprostu i miru. Lopov koji je vision a križu pokraj Isusa bio je jedina osoba kojoj je obećan raj. On je umro na križu zbog svojih zlodjela. On živi u vječnosti zbog svoga pokajanja.¹⁰³

Dizma je jedini uz Oca kome se Isus obraća. S tim razgovorom, otvaranjem, odnosom započinje proces iscijeljenja. Isus se ne obraća niti narodu, niti glavarima, niti vojnicima jer zna da oni izgovaraju đavlige riječi, a Isus nikada ne želi ulaziti u razgovor sa sotonom. Prije ovoga dijaloga sa Dizmom, Isus je izrekao sveopću molitvu Ocu za oproštenje, koja se izravno nije ticala razbojnika Dizme, ali je Dizma se prepoznao u njoj, on je to samospoznao. On se usuglasio sa samim sobom i sa Isusom, dok je ispočetka mislio da je dobar, a činio je zlo, jer je vrijedao Isusa kao i drugi. Odjednom se usuglašava dobro s dobrim i upravo u tom usuglašavanju, u samospoznaji se događa oproštenje.

Isusov odgovor glasi da će danas biti sa njim u raju. (Usp. Lk 23, 34), pokazuje da mu je molbu uslišao, ali i da se dogodilo oproštenje.¹⁰⁴ Spasenje dolazi po osobnom pristajanju uz Isusa, a to je razbojnik učinio obrativši mu se s križa, a izraz "sa mnom u raju" znači da je spasenje u osobnom prijateljevanju s Isusom.¹⁰⁵ "Raj se očituje u susretu, u odnosu jasno određenih jednoga Ja i jednog Ti koji na primjeran način traži da u sličnu intimnost uključi trećega. – Isuse, sjeti me se... - Danas Ti ćeš biti sa mnom u raju. Ti i ja,

---

¹⁰² Usp. Jürgen Moltmann, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005., str. 39.

¹⁰³ Desmond Tutu Mpho Tutu, *Knjiga opraštanja; četverostruki put iscijeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017., str. 44.

¹⁰⁴ Usp. Dario Tokić, *Govor o opraštanju u evangelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006, str. 160.

¹⁰⁵ Usp. Mato Zovkić, *Isus u evangelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002., str. 340.

ja i ti, evo ono što uvodi u nebo, ali pod uvjetom da su i drugi pozvani (Zar se ne bojiš Boga ni ti?).¹⁰⁶

Riječ raj u Novom zavjetu pojavljuje se tri puta i to u: 2 Kor 12,4; Lk 23,43 i Otk 2,7. Od ova tri mjesta, jedino se u Otkrivenju spominje siromašni opis mjesta.¹⁰⁷ Za Luku raj znači biti s Isusom, a ovaj tekst stavlja u okvir govora o Posljednjoj večeri i obećanju danom dvanaestorici u Lk 22, 14-15. Riječi koje izgovara na križu upućene razbojniku, u istoj su perspektivi kao s ovim sa posljednje večere, samo što je razlika u tome što ovdje najavljuje grešnicima.¹⁰⁸

Ukoliko čovjek može prihvati samoga sebe, on može prihvati i druge i svijet, može prihvati 'ti'. Kada čovjek ne voli svoje 'ja', on neće moći ni prihvati 'ti'. Čovjek do pristanka svoga 'ja' ne može sam, on se pomoću drugoga usuglašava sa samim sobom. Prihvata samoga sebe i ljubi samoga sebe tek onda kada ga prije ljubi netko drugi. Ključ za 'ja' je kod 'ti'.¹⁰⁹ Dizma je prihvatio sebe, svoje grijeha i krivicu, a uz pomoć Isusa usuglasio se sa samim sobom. Krist ga je ljubio prije on samoga sebe i zato on može prihvati samoga sebe i usuglasiti se sa samim sobom, dok se Gestas usuglasio s nekim izvana.

---

¹⁰⁶ Fabrice Hadjadj, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., str. 224.

¹⁰⁷ Usp. Marcus Bockmuehl i Guy G. Stroumsa, *Paradise in antiquity; Jewish and Christian views*, Cambridge University Press, Cambridge, 2010., str. 64.

¹⁰⁸ Usp. Pierre Grelot, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 197.

¹⁰⁹ Usp. Nedjeljka s. Valerija Kovač, *Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera/Benedikta XVI.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014., str. 124.

ZAKLJUČAK

Budući da je opraštanje jedno od središnjih tema naše vjere i da smo na opraštanje pozvani svi, važno je bilo shvatiti pravi smisao oproštenja koji smo pokazali u ovom radu. Kao što je naš život je dar Božji nama, tako je i oproštenje prvenstveno dar Božji čovjeku. Čovjekovo opraštanje ima udjela na Kristovu opraštanju i zbog toga je opraštanje potrebno ga promatrati kristološki, a kršćani su pozvani opraštati po uzoru na Isusovo oproštenje. Kristovo oproštenje na križu uči nas kako se oproštenje događa prvo u razini s Bogom, a to je kršćanski smisao oproštenja. Kristovo oproštenje ima trajnu vrijednost za sve nas. Kršćanstvo se živi u slobodi, pa je tako i oproštenje slobodna odluka, pastoralni poziv, na koji smo svi pozvani. Oproštenje, "prvenstveno pripada Bogu, jer tek u nasljedovanju velikodušnog Očeva oprosta prema nama je da mi možemo oprostiti drugima."¹¹⁰

Isus desnom razbojniku obećava raj, a za Luku raj znači biti s Isusom.¹¹¹ Za Luku, oproštenje se događa onda kada čovjek stupa u zajedništvo s Isusom, a ne na temelju plodova obraćenja. To zajedništvo potrebno je shvatiti na izvanjski način, ondje gdje se daruje vjera.¹¹² Čin vjere je osoban čin, ali je kao takav i čin komuniciranja. Ono 'ja' je uvijek upućeno na 'ti' i obrnuto. Taj odnos postaje zajedništvo. Vjera je oslobođanje onoga 'ja' kako bi dao odgovor Bogu i kako bi pristao na ljubav. Vjerovati znači 'biti s', izići iz sebe drugome. Kada se 'ja' oslobodi one nalazi sebe u jednom većem 'ja'. Taj novi 'ja' oslobođa putem vjere i na taj način bivamo povezani s Isusom, ali i sa svima kojima se to dogodilo.¹¹³

Lukin govor o oproštenju je pastoralan, želi vjernicima poručiti da oproštenje shvate kao Božji dar njima, koji im uz njihovu suradnju omogućava promjenu života na bolje.¹¹⁴ Poput Luke i mi ovako trebamo shvatiti Kristovo oproštenje, kao besplatni

¹¹⁰ Marijan Vugdelija, Opraštanje – srce molitve Gospodnje (Mt 6,12), u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 47 (2007.), 1, str. 5.

¹¹¹ Usp. Pierre Grelot, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 197.

¹¹² Usp. Pierre Grelot, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 38.

¹¹³ Usp. Joseph Ratzinger, *O vjeri, nadi i ljubavi*, Verbum, Split, 2014., str. 43.-44.

¹¹⁴ Usp. Pierre Grelot, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2, str. 160.

Kristov dar koji je za pomoć nama kako bismo živjeli bolje, ne osvećivali se i ne živeći u tvrdoći srca. Spomenuli smo kako je oprost čin slobodne volje i srca, kako je slobodni dar čovjeka samome sebi i drugome.¹¹⁵ Kada se dogodi, ono je oslobođajuće za čovjeka.

“Zaputiti se putem prema oprostu moguće je hrabrošću vjere koja, oslanjajući se na Boga, vjeruje kako je dobro jače od zla i nadasve, kako je rad na dobru aktivnost koja neprestano ključa, za razliku od zla koje, proizvodeći žrtve, uvijek ima potrebu samog sebe prikazati žrtvom.”¹¹⁶

---

¹¹⁵ Usp. Jean Monbourquette i Isabelle d' Aspermont, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svjetla točka, Zagreb, 2014., str. 136.

¹¹⁶ Ante Vučković, Struktura zla i oprost, u: Božo Vuleta, (ur.), *Praštanje*, Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.), Split – Sinj 1995., 19-30, str. 13.

LITERATURA

1. Knjge:

- BOCKMUEHL MARCUS i STROUMSA GUY G., *Paradise in antiquity; Jewish and Christian views*, Cambridge University, Cambridge, 2010.
- DUGANDŽIĆ IVAN, *Kako su nastala evanđelja? Egzegetsko-teološki uvod i tumačenje izabranih poglavlja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- GNILKA JOACHIM, *Teologija Novoga zavjeta*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- HADJADJ FABRICE, *Raj na vratima – Ogled o radosti koja uznemiruje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.
- KOVAČ NEDJELJKA S. VALERIJA, *Personalno-relacijska paradigma teologije Josepha Ratzingera/Benedikta XVI.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.
- LOHFINK GERHARD, *Posljednji dan Isusov*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1984.
- MOLTMANN JÜRGEN, *Raspeti Bog Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Ex libris, Rijeka, 2005.
- MONBOURQUETTE JEAN, *Kako oprostiti, oprostiti da se ozdravi, ozdraviti da se oprosti*, Svjetla točka, Zagreb, 2018.
- MONBOURQUETTE JEAN I D' ASPREMONT ISABELLE, *Tražiti oproštenje a ne poniziti se*, Svjetla točka, Zagreb, 2014.
- RAHNER KARL; VORGRIMLER, *Teološki riječnik*, Forum bogoslova Đakovo, Đakovo, 1992.
- RATZINGER JOSEPH /BENEDIKT XVI., *Eshatologija; Smrt i vječni život*, Verbum, Split, 2016.
- RATZINGER JOSEPH/BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta; Od ulaska u Jeruzalem do uskrsnuća*, Verbum, Split, 2011.
- RATZINGER JOSEPH, *O vjeri, nadi i ljubavi*, Verbum, Split, 2014.
- SZENTMÁRTONI MIHÁLY, *Psihologija duhovnog života*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb, 2011.

TOKIĆ DARIO, *Govor o opraštanju u evanđelju po Luki*, Karmelski studij duhovnosti i karmelska KIZ izdanja, Zagreb, 2006.

TUTU DESMOND i MPH0, *Knjiga opraštanja; četverostruki put iscijeljivanja sebe i svijeta*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017.

ZOVKIĆ MATO, *Isus u evanđelju po Luki*, Vrhbosanska katolička teologija, Sarajevo, 2002.

2. Članci:

FOWLER JOHN M., Grijeh, u: *Biblijski pogledi*, 9 (2001.), 1-2

GRELOT PIERRE, "Aujourd'hui tu seras avec moi dans le paradis" (Luc, XXIII, 43), u: *Revue Biblique*, 74 (1967.), 2

RAGUŽ IVICA, Reknemo li da nismo zgriješili, pravimo ga lašcem i riječi njegove nema u nama (1 Iv 1,10). O dostojanstvu čovjeka grješnika, u: *Diacovensia: teološki prilozi*, 24 (2016.), 4

TOKIĆ DARIO, Božje opraštanje u evanđelju po Luki, u: *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.), 3

TOKIĆ DARIO, Mora li Kristov učenik baš uvijek opraštati?, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.), 1

VOLAREVIĆ DOMAGOJ, Oprostiti bližnjemu, u: *Počeci: časopis bogoslova Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja*, 4 (2003.), 1

VUČKOVIĆ ANTE, Oprštanje u Željka Mardešića, u: *Nova prisutnost – časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, 6 (2008.), 1

VUČKOVIĆ ANTE; ČRPIĆ GORDAN, Religioznost i praštanje, u: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 16 (2007.), 6 (92)

VUČKOVIĆ ANTE, Struktura zla i oprost, u: Božo Vučeta, (ur.), Praštanje, *Vijeće za pravdu, mir i skrb za sve stvoreno Konferencije franjevačkih provincijala (i dr.)*, Split – Sinj 1995., 19-30

VUGDELIJA MARIJAN, Očenaš – molitva Gospodnja, u: *Služba Božja, liturgijsko-pastoralna revija*, 44 (2004.), 3

VUGDELIJA MARIJAN, Opraštanje – srce molitve Gospodnje (Mt 6,12), u: *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, 47 (2007.), 1

WILSON BENJAMIN R., The Crucifixion Scene as the Climax of Lukan Inclusivity, u: *The Expository Times*, 127(9), 2016.

3. Ostalo:

VUČKOVIĆ ANTE, Krivnja i oprost, predavanja u zimskom semestru ak god. 2018./2019., Katolički-bogoslovni fakultet, Split, 10.12.2018.